

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
1-son. 3-qism. Noyabr-2025**

**NATYURMORT JANRIDA TALABALARDA BADIY TAFAKKUR VA
ESTETIK DIDNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI**

Tolibova Umida Davlat qizi
Navoiy davlat universiteti
“Dasgohli rangtasvir” yo‘nalishi
4 - kurs “R”guruh talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada tasviriy san’at ta’limida natyurmort janrida talabalarda badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish metodikasi tahlil qilinadi. Maqolada natyurmortning pedagogik ahamiyati, predmetlarni tanlash, rang va kompozitsion uyg‘unlik orqali talabalarda ijodiy qobiliyat va estetik idrokni shakllantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, maqolada Shovdirov S.A.ning ilmiy ishlari va amaliy tavsiyalari asosida natyurmort kompozitsiyasini o‘qitishda samarali metodik yondashuvlar taqdim etiladi.

Kalit so‘zlar: natyurmort, badiiy tafakkur, estetik did, rang, kompozitsiya, tasviriy san’at, pedagogika, ijodiy ko‘nikmalar.

Tasviriy san’atning turli janrlari o‘quvchilarda badiiy tafakkur va estetik didni shakllantirishning samarali vositasidir. Shu jumladan, natyurmort janri talabalarga predmetlarning shakl, rang, fazoviy joylashuv va kompozitsion munosabatlarini o‘rganishga imkon beradi. Oddiy buyumlar — mevalar, gullar, idish-tovoqlar — badiiy obrazga aylantiriladi va tomoshabinga estetik taassurot yetkazadi.

Natyurmort orqali predmetlarni joylashtirish va rangni uyg‘unlashtirish talabalarda mantiqiy va abstrakt fikrlashni rivojlantirishga, vizual tafakkur va ijodiy qarorlar qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, rang, yorug‘-soya va shakl elementlarini tizimli ravishda o‘rgatish talabalarda kompozitsion uyg‘unlikni yaratish qobiliyatini oshiradi.

Maqola doirasida natyurmort janrida badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish metodikasi, o‘quv jarayonidagi amaliy usullar va pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shovdirov S.A.ning (2017–2025) ilmiy ishlari asosida mazkur metodik yondashuv o‘quvchilarda estetik idrok, vizual tafakkur va badiiy qarorlar qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tasviriy san’at ta’limida natyurmort janri talabalarda badiiy tafakkur, estetik did va ijodiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega. Natyurmort orqali oddiy predmetlar — mevalar, gullar, idish-tovoqlar, kundalik buyumlar — badiiy obrazga aylantiriladi va tomoshabinga estetik taassurot yetkaziladi. Shu sababli, rang, shakl, fazoviy joylashuv va kompozitsion elementlarni tizimli

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

ravishda o'rgatish talabalarda vizual tafakkur va badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini mustahkamlashda muhim vosita hisoblanadi.

Badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish jarayonida natyurmort kompozitsiyasining metodik asoslari alohida ahamiyat kasb etadi. Talabalar predmetlarni joylashtirish, ularning o'lchami, shakli va rangini hisobga olish orqali kompozitsion uyg'unlikni yaratishni o'rganadilar. Rang va yorug'-soya munosabatlarini o'rgatish predmetlarning hajm, chuqurlik va fakturasini ifodalashga yordam beradi. Shuningdek, rang uyg'unligi va kontrastlar predmetlarning tabiiyligini ta'kidlaydi va tomoshabining diqqatini markaziy elementga yo'naltiradi. Shu tariqa, talabalarda mantiqiy fikrlash, vizual tafakkur va ijodiy qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Natyurmortni o'qitish jarayoni bir nechta bosqichdan iborat: mavzu va predmetlarni tanlash, maket va eskiz ishlari, rang va yorug'-soya ishlari, final detalizatsiya. Mavzu va predmetlarni tanlash bosqichida talabalarga kompozitsiyaning markaziy g'oyasi va asosiy predmetlarni aniqlash bo'yicha ko'rsatmalar beriladi. Bu bosqichda predmetlarning soni, shakli va o'zaro joylashuvi ham muhim hisoblanadi. Maket va eskiz ishlari bosqichida predmetlarning joylashuvi, nisbatlari va kompozitsion tartib aniqlanadi. Rang va yorug'-soya ishlari bosqichida predmetlarning hajm va chuqurligi vizual vositalar orqali ifodalanadi, rang uyg'unligi esa predmetlarning tabiiy ko'rinishini ta'kidlaydi. Final detalizatsiya bosqichida esa barcha elementlar mukammal uyg'unlikka keltiriladi va badiiy obraz yakunlanadi.

Talabalarni badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirishga jalb qilishda metodik yondashuvlar alohida ahamiyatga ega. Shovdirov S.A.ning tadqiqotlari (2017–2025) ko'rsatganidek, talabalarga bosqichma-bosqich ijodiy jarayonga jalb qilish, mavzu va predmetlarni tanlash, maket va eskiz ishlari, rang va yorug'-soya ishlari, final detalizatsiya bosqichlarini amaliyotda bajarish imkonini berish samarali natija beradi. Bu esa talabalarning mustaqil ijodiy qarorlar qabul qilish va badiiy qarorlarni asoslash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, talabalarda vizual tafakkur va estetik idrok mustahkamlanadi.

Rang ishlari natyurmort janrida badiiy tafakkur va estetik didni shakllantirishda markaziy ahamiyatga ega. Rang tonlari va kontrastlari predmetlarning tabiiyligini yaratishda yordam beradi. Yorqin va qorong'i ranglarning uyg'unligi predmetlarning hajm va fazoviyligini oshiradi. Talabalar rangni tanlash, ton va yorqinlik darajalarini uyg'unlashtirish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni o'rgatish orqali badiiy tafakkurini rivojlantiradi. Yorug'-soya ishlari predmetlarning uch o'lchamli fazoviyligini yaratadi va ularning fakturasini ifodalaydi. Shu tariqa, talabalarda vizual sezuvchanlik, rang idroki va kompozitsion muvozanatni tushunish qobiliyati shakllanadi.

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

Natyurmort janrida predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish jarayoni talabalarda mantiqiy va abstrakt fikrlashni rivojlantiradi. Predmetlar bir-birini to'ldirishi, bo'sh joylardan oqilona foydalanish va fazoviy muvozanatni yaratish orqali o'quvchilar badiiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Bu jarayon, shuningdek, talabalarga mustaqil ijodiy ishlarni yaratish va kompozitsion tafakkurni amaliyotda qo'llash imkonini beradi.

Talabalarni badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish jarayonida o'qituvchining roli ham muhimdir. U metodik tavsiyalar, amaliy mashqlar va nazariy bilimlarni uyg'unlashtirgan holda o'quvchilarni bosqichma-bosqich ijodiy jarayonga jalb qiladi. Shu tariqa, talabalarda san'atga qiziqish oshadi, badiiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalari mustahkamlanadi va vizual tafakkur rivojlanadi.

Shuningdek, predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish orqali talabalarda estetik did va badiiy tafakkurni rivojlantirishning samarali natijalari kuzatiladi. Talabalar predmetlarning o'zaro nisbatini hisobga olish, rang va yorug'-soya ishlari orqali predmetlarning tabiiy ko'rinishini ta'minlash va umumiy kompozitsion muvozanatni yaratish bo'yicha ko'nikmalarni egallaydilar. Shu tariqa, ularning ijodiy tafakkuri, vizual sezuvchanligi va badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyati mustahkamlanadi.

Xulosa qilib aytganda, natyurmort janrida badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish metodikasi talabalarda ijodiy tafakkur, vizual tafakkur va badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Rang, shakl, yorug'-soya va kompozitsion uyg'unlik elementlarini o'rgatish talabalarning mantiqiy va estetik fikrlashini mustahkamlaydi hamda ularni mustaqil ijodiy ishlar yaratishga rag'batlantiradi. Shu sababli, mazkur metodik yondashuvni ta'lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etish talabalarning badiiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Natyurmort janri tasviriy san'at ta'limida talabalarda badiiy tafakkur, estetik did va ijodiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rang, shakl, fazoviy joylashuv va kompozitsion uyg'unlik elementlarini o'rgatish jarayoni talabalarda vizual tafakkur, mantiqiy va abstrakt fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Predmetlarni joylashtirish, rang uyg'unligini ta'minlash va yorug'-soya ishlari orqali predmetlarning hajm va chuqurligini ifodalash talabalarda estetik idrok va badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini mustahkamlaydi.

Metodik yondashuvlar — mavzu va predmetlarni tanlash, maket va eskiz ishlari, rang va yorug'-soya ishlari, final detalizatsiya bosqichlari talabalarga mustaqil ijodiy ishlar yaratish, kompozitsion tafakkur va badiiy qarorlarni asoslash imkonini beradi. Shu tariqa, natyurmort janrida badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish metodikasi talabalarning san'atga bo'lgan qiziqishi, ijodiy yondashuvi va vizual sezuvchanligini

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Shuning uchun mazkur metodik yondashuvlarni ta'lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etish o'quvchilarning badiiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ijodiy tafakkurini mustahkamlash va estetik idrokini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – С. 8-14.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – T. 3268. – № 1. – С. 070035.
5. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and innovation. – 2023. – T. 2. – № B10. – С. 192-198.
6. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – T. 4. – № 3. – С. 60-66.
7. Arnheim, R. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. University of California Press, 1974.
8. Gombrich, E. H. *The Story of Art*. London: Phaidon Press, 1995.
9. Eisner, E. W. *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press, 2002.
10. Федоров, В. П. *Основы композиции в изобразительном искусстве*. Москва: Искусство, 1980.